

SZEMADÁM GYÖRGY
Két ősz Budapesten

Ezerkilencszázötvenhat őszen, október huszonkettedikén, az Ady Endre utcai általános iskola harmadik osztályos tanulójaként igazgatói intőt kaptam.

Ez úgy történt, hogy az egy nappal korábban írott dolgozatom kettes lett, ami számomra nagy szegény volt, mert akkoriban négyesnél rosszabb osztályzatot nem nagyon szereztem, s ráadásul ezt a dolgozatot otthon alá kellett volna íratnom imádott édesanyámmal, akinek – tudtam – ezzel nagy szomorúságot okozok. Én ezt nem tettem meg, s másnap, amikor az iskolában el kellett számolnom az aláírt dolgozattal, azt hazudtam, hogy elfelejtettem magammal hozni. Paula néni rögtön átlátott rajtam, kiállított a padból, és egy osztálytársamat utasította, hogy kutassa át az iskolatáskámat, amiből persze rögtön előkerült az aláíratlan dolgozat. (Maga az eljárás nem lepett meg, amelyről utólag úgy gondolom, hogy nagyon jellemzi azt a kort, amelyben felnőttem, ám azt máig érthetetlennek tartom, hogy miért is hurcoltam magammal a „bűnjelet”).

Bűnömet – amelyet hazugság is tetézt – Paula néni azzal torolta meg, hogy ellenőrző könyvembe beírta: „becsületét elvesztette”. Súlyosbító büntetésként pedig nekem magamnak kellett az ellenőrző könyvet felvinnem az igazgatói irodába, hogy pecséttel is nyomatékossítsák stigmatizációm. Persze porig alázva, zokogva álltam ott, míg az igazgatói intőt megkaptam, s egyáltalán nem csodálkozom azon, hogy most – ötvennégy évvel később – csaknem ugyanolyan fájdalmat okoz az emlék felidézése, mint akkor.

Egyébként Paula néni – aki pedagógusnak végképp alkalmatlan elmebeteg lehetett – nagyjából fél évvel korábban, földrajz órán riasztó példaként állított osztálytársaim elé, mert az általam kicizellált égtáj-keresztet „nyilaskeresztnek” definiálta, amiről azt sem tudtam, hogy micsoda.

Akkoriban persze rengeteg dolog maradt előttünk homályban, mint ahogy családom engem még arról sem tájékoztatott, hogy vezetéknevem – amit akkoriban Semadamként írtak (lásd még: Simonyi Semadam Sándor miniszterelnök), s csak első személyi igazolványomban jelent meg fonetikusán, Szemadámként – túl sok mindent jelent szüleim generációjának. A régi vágású „jó magyaroknak” a trianoni béke idején miniszterelnökséget vállaló hazaárulóét, az újdonsült bolshevikoknak pedig a kipusztítandó „úri osztályét”. Egyszóval: úgy voltam halmozottan hátrányos helyzetű, hogy erről nekem senki

nem beszélt. Szüleink ugyanis – önvédelemből – kénytelenek voltak profi módon elsajátítani a múlt eseményeinek elhallgatását. Tudom például, hogy apám ezerkilencszázötvenhat őszen harcolt a hazánkat lerohanó szovjet csapatok ellen, de erről ő a harminckét évvel ezelőtt bekövetkezett haláláig soha nem beszélt nekem. Ma már úgy tűnik számomra, hogy felmenőink körében a túlélés egyik záloga a felejtés (és felejtetés!) volt.

De térjünk vissza ezerkilencszázötvenhat október huszonnegyedikére, amikor édesanyám nem az intőért járó szigorral ébresztett, hanem azzal, hogy aznap nem kell iskolába mennem. Még azt is éreztem a hangján, hogy az egy nappal későbbi születésnapom szépségén sem a kettes, sem az igazgatói intő nem ejt majd csorbát! Akkor valami olyan euforikus boldogság vett rajtam erőt, ami kiterjedni látszott az egész városban. Általam érthetetlen indítékból az emberek tömegestől mentek ki az utcára, s láttam, ahogy a szemközti párházból kiszórták az ott fellelt iratokat, a marxengelszeninsztálinok képeit és szobrait, s akrobatákat megszégyenítő ügyességgel verték le a vörös csilagokat még a legmagasabb helyekről is.

Mi a Mártírok útja és a Keleti Károly utca sarkán álló épületben laktunk, ami akkoriban nagy könnyelműségnek minősült, mert nem volt afféle „belövésbiztos” ház. Manapság ugyan különösnek tűnhet ez a kategorizálás, de akkoriban bizony jóval több pénzért lehetett eladni egy olyan lakást, ami nem sarokházban volt, s különösen úgy, hogy nem az utcára nyíltak az ablakai. A miénk ugyan udvari lakás volt, de sajnos sarokházban, mert a második világháború során leégett a mellette lévő épület, s csak a földszintes „Szomjas” elnevezésű étterem volt alattunk.

Mellesleg nagyon szerettem ezt a „Szomjast”, mert édesanyámmal – vasárnaponként – néha ott ebédeltünk egy igazi ulánus lovastisztával (legalábbis ezt állította magáról), s nyaranta a kerthelyiségből csodálatos mulatózások hangjai szűrődtek fel hozzánk. Hozzá kell tennem mindehhez – s ennek később magam is részese lehettem –, hogy az akkori cigányzenészek még egy ilyen budai kertvendéglő közönségét is méltatták annyira, hogy képességeik legjavát nyújtsák.

Ez volt akkoriban a Margit körút legjobb vendéglője, házuk másik oldalán pedig ott állt a valaha volt Átrium – az én gyermekkoromban pedig már Május 1. – filmszínház, amelynek a hajdan jobb napokat megélt (értsd: deklaszálódott) perecárusa a keresztapám volt, aki számtalanszor biztosított számomra helyet az amúgy túlszűfolt és drága (egy jobb hely akár hat forintba is került) moziban.

Egyszóval: nagyszerű helyen – a Mártírok útja 51/53 szám alatt – laktunk, aminek hátránya számomra csak november eleji események során mutatkozott meg.

Újabb mellékösvényekre tévedve el kell mondanom azt is, hogy harmincnégy évvel később egy gyerekképző rádióriporter arról faggatott szinte már vádlón, hogy miért nem jó nekünk a Mártírok útja elnevezés, és miért akarjuk mi az amúgy a Margit-szigetre ívelő, Margit hídhöz vezető utat Margit körútra visszanevezni.

Az egykor volt börtönt egyébként az ezerkilencszáthatvanas években én magam is megjártam, ami akkor már a „Klement Gottwald” gyár egyik részlege lett, s ahol az úgynevezett öt plusz egyes oktatás keretében, gimnazistaként, lakatos szakmát tanultam.

Sok emlék fűz tehát engem Budának ehhez a vidékéhez, s mindehhez ráadásul édesanyám elbeszéléseit is idéznem kellene. Például azt, hogy Budapest ostromakor a Margit körút másik oldalát – ahol leendő édesapám élt – a németek, édesanyámék oldalát pedig az oroszok birtokolták, s hogy utóbbiak elől miként bújtatták el édesanyámat, aki mindennek ellenére sem volt hajlandó szüleitől átköltözni a Mechwart tér melletti, úgynevezett Regent ház biztonságosnak tartott óvóhelyére, amiben igaza is lett, mert az épület felrobbant, ami alatt meghalt édesanyám két unokatestvére. Állítólag a robbanás után napokkal is hallottak az emberek zajokat a romok alól, de menteni nem tudtak, mert a „felszabadító szovjet csapatok” ágyútüze alatt állt a terület.

Persze ezt mind édesanyámnak kellene megírnia, aki most – nyolcvanhat éves korában – ezt már nem fogja megtenni. Kár!

Visszatérve azokra „a sajnálatos őszi eseményekre” – ahogyan e napokat nem sokkal később szemérmesen emlegették –, gyerekként nem voltam igazán informált. Hallottam ugyan valamit az ávosok rémtetteiről meg a Magyar Rádió (aminek akkor még tekintélye volt, s álmában sem jutott volna soha senkinek az eszébe, hogy egyszer majd emeregynek csúfolják) és a Parlament előtt történt tömeggyilkosságról, de bennem csak a szokatlan szabadság és felszabadultság élménye maradt meg, amit valahogy a felnőttek hangulatából is éreztem. Állandóan szólt a Szabad Európa Rádió, a házban lakó felnőttek összejártak és hozták-vitték a legújabb híreket, mi – gyerekek – pedig mindenféle játékkal szórakoztattuk magunkat, amelyekből bennem leginkább a gombfoci-csaták emléke maradt meg. De néha még a Széna térre is elmerészkedtünk, mert tudtuk, hogy ott vannak Szabó bácsi legendás forradalmárai, akik többnyire svájcisapkát és viharkabátot (reménytelennek tűnik a számomra, hogy ezt a bádoggeménységű ruhadarabot – ami egyébként még nekem is volt – megismeressem azokkal, akik soha nem hordták) viseltek, cigarettáztak, és rettentő veszélyesnek tűnő fegyverek voltak.

Házunk hetedik emeletén lakott egy nálam nem sokkal idősebb fiú – lehetett úgy tizenöt éves –, aki beállt

Szabó bácsi harcosai közé, s már napok óta nem járt otthon. Szülei félőrülten keresték mindenütt, édesanyja éjszakákon át sírt, édesapja pedig megesküdtött, hogy ha előkerül a gyerek, hát agyonveri. Aztán egyszer csak megjelent a fiú kialvatlanul, elkoszolódván, büdösen, egy egész fegyverarzenállal. Illendően köszönt, komótosan lerámolta a politúrozott ebédlőasztalra a fegyvereket, felhívta a figyelmet még arra is, hogy a kézigránátok veszélyesek, aztán elment fürödni. A szülők dermedten néztek egymásra. Agyonverésről szó sem lehetett.

Közben nagyapám is megérkezett Kaposvárról, s így már négyen voltunk nagyanyámmal meg édesanyámmal, amikor november negyedikén arra ébredtünk, hogy a macskaköves Margit körúton szovjet tankok lánctalpai csikorognak.

Nagyszüleim és édesanyám gyakorlott túlélők voltak, hisz alig múlt el egy évtizednél több, amikor is ugyanebben a házban vészelték át néhány szovjet alakulat látogatását, ezért – legalábbis emlékeim szerint – nem mutattak túlzott riadalmat. Nagymamám – vasárnap lévén, s afölött érzett bánatában, hogy még templomba sem tudott elmenni – pótcelekvés gyanánt ünnepi étket készített. Rántott halat sütött, s bár már erősen ágyúztak, mi odaültünk a konyhaasztal mellé ebédelni. A halat márpedig nem lehet kapkodva enni, mert még félre találna nyelni az ember egy szálkát, amitől pedig az Isten mentsen meg.

Egyszóval: mi voltunk a házunkból az utolsó lakók, akik lemenekültek az óvóhelyként korábban már jól bevált pincébe. Azt hiszem, hogy az első emeleten jártunk, amikor házunk több belövését is kapott, s a leomlott falon át az egyik vaktában lövöldöző szovjet tanknak még a torkolattüzét is alkalmam volt látni. Édesanyám rám borult, hogy a testével védjen, de a légnyomás hullámaintól betört lépcsőházi ablakok szilánkjai így is belefúródtak az arcomba. Amikor leértünk a pincébe, mindenki elszörnyedve nézte vérző sebeimet, de én szinte még büszke is voltam rájuk, amelyeket – akkor így éreztem – a haza védelmében szereztem. Amikor pedig Krompaszky néni – aki különösen sokra becsült amiatt, hogy naponta akárhányszor találkozunk, mindig jó előre és harsányan köszöntem neki kezicsókolommal – megkérdezte, hogy fáj-e, úgy mondtam neki nemet, mint egy igazi férfi.

Az a nagyobb pince, ahol a fahasábokon sikerült vagy harmincadmagunkkal hálóhelyet találnunk – nagyapámnak mint „létszám fölöttinek” csak ülőhely jutott –, egy olyan kövér és idős nénié volt, aki elképesztő méretű bundabugyikat hordott, amit onnan tudtam, hogy a nénit – aki jóval felettünk lakott, s néha elmulasztott felső ruházatot venni – többnyire alulról láttam. Már napok óta tanyáztunk az ő pincerészában, amikor a néni egyszer

kiállt középre a negyvenwattos villanykörte fénykörébe, s miközben a szovjet tankok lövései – amelyek a liftaknán keresztül hatalmas dübörgéssé erősödtek – rengették a házat, félelmetes szózatot intézett a félhomályban vacogó emberekhez: „Mindenkit figyelek, és látom, hogy lopnak! Percről percre fogy a fám. Csak annyit mondok, hogy ennek még következményei lesznek.”

De ott volt házunk egyik legendás személyisége is – az időtlenül öreg Mattyasovszky néni –, aki még ennél is nagyobb riadalmat okozott azzal, hogy remegő hangon, éjjel-nappal imádkozott. Róla azt kellett tudni, hogy a második világháborúban, amikor a pincének azt a részét, ahol tartózkodott, egy jól irányzott találat érte, egyedül ő maradt életben. Állítólag a belövés után csak a legedzettebb, katonaviselt férfiak mertek lemenni a helyszínre, hogy egykor volt lakótársaik maradványait nagyjából fel-, le-, és összetakarítsák, amikor egy betonoszlop tövében ülve, ott találták a sértetlen Mattyasovszky nénit, aki a Miatyánkot imádkozta. Ez a nyilvánvalóan kiválasztott szent asszony most is ezt tette, s az egyik legfőbb katolikus erény – az éberség – élő megtestesüléseként szemlátomást nem volt szüksége alvásra, de még fekvő testhelyzetre sem. Bennem – és szerintem a ház pincelakóinak többsége is így volt ezzel – Mattyasovszky néni helytállása sokkal nagyobb félelmet keltett, mint a „ruszlik” – mert egy idő múlva azt is megtanultam, hogy valójában így hívják őket –, akik néha lövik a házunkat.

Különös volt az is, hogy ezek a „ruszlik”, amikor a Mechwart téren a tankjaik mellett álldogálnak, velünk – gyerekekkel – különösen barátságosan viselkedtek. Nagyokat nevettek, és mindenféle jelvényeket osztogattak. Jellegzetes szaguk – ami vagy a tankjaik üzemanyagától vagy a csizmakenőcsüktől származott – máig az orromban van.

Jött azután néhány nap, amikor csend volt, és a felnőttek elindulhattak élelemszerző körútjukra. Persze mindenütt hosszú sorok álltak azoknál a boltoknál, amelyek ki mertek nyitni, és még árujuk is volt. Nagypám különlegesen szívós harcossá edződött – ő már az első világháborúban megjárta az olasz és az orosz frontot –, és képes volt órákon át sorba állni, hogy szerezzen némi kenyeret, vagy bármi más ehetőnek tűnő táplálékot. Egyszer éppen egy hosszabb sor végére készült beállni, amikor a gyalogátkelőhöz egy szovjet tank érkezett. Nagypám természetesen meghátrált, utat engedve a Budapestben immár otthonosan közlekedő óriásnak, amikor az is megállt. Nagyobb veszélyt nem sejtetett a helyzet, mert a tank csövei másfelé néztek, de nagypám mégis vacillált, hogy ilyenkor mi is a teendő. Egy kis várakozás után a tank tetejének kerek páncéllemeze felnyílt, s kibukkant alóla egy elszánt harcos, aki előzéke nyen intett nagypámnak, hogy menjen át előtte.

Lehet, hogy éppen ez a tank volt az egyike azoknak, amelyek a meredek Ostrom utcán igyekeztek volna a Vár felé, amit a forradalmárok kenőszappannal tettek járhatatlannul síkossá. A szovjet tankok addig csúszkáltak ezen a kaptatón, amíg az ablakokból lehajított Molotov-koktélok, vagy a bátrabb forradalmárok – akik nem féltek felmászni a riasztó, ám gyalogsági támogatás nélkül immár védtelen monstrumokra – meg nem semmisítették őket. Apám azt mondta, hogy ezekben a vasszörnyekben valószínűtlenül kicsinyre sülték össze a „ruszki” katonák.

Nem mondhatni tehát, hogy eseménytelen napok voltak ezek, azonban házunkban az okozta a legnagyobb szenzációt, hogy megérkeztek az amerikai nép adományai. Olyan csomagokat kaptunk, amelyben a mi vajunknál is finomabb margarin, kakaó- és tejpör, tömbökbe préselt lekvár (szüleink ezt valamiért Hitler-szalonnának nevezték), sőt még bálnahús-konzerv is volt. Közben pedig állandóan szólt a Szabad Európa Rádió, s a felnőttek arról beszéltek, hogy Amerika és a Nyugat meg fog segíteni bennünket. A pesszimistábbak azonban elkezdtek csomagolni, hogy Ausztriába meneküljenek. Úgy mondták: disszidálni akarnak. (Utóbb megítélve reakcióikat: nekik volt igazuk.)

A mi családukban is szóba került ez a lehetőség, de nem sokáig foglalkoztunk vele, mert nagyszüleim idősebb emberek voltak, senki nem beszélt a magyaron kívül más nyelvet, s egyébként is: „a belövésbiztos lakásban már nemcsak egy ilyen (ellen)forradalmat úsztak meg, hanem Budapest ostromát is, ami olyan optimizmussal töltötte el őket, amit később – immár felnőtt fejjel – soha nem értettem meg.

Egyszerre csak vége lett mindennek. Újra iskolába kellett menni. Többen hiányoztak, mert szüleikkel együtt elmenekültek ebből az országból, s tudtuk azt is, hogy az egyik osztálytársunknak az elmúlt napokban megölték az édesanyját, de nem nagyon beszéltünk (beszélhettünk?) az elmúlt időszak eseményeiről.

Eltelt ötven év, s mire én is nagypapa lettem, immár szó eshetett arról, hogy valójában mi történt itt Magyarországon azokban az emlékezetes napokban.

Ráadásul az a megtiszteltetés ért, hogy az ezerkilencszázötvenhatos forradalom ötvenedik évfordulóján, október huszonharmadikán Érden beszédet mondhattam egy szoboravató ünnepségen. Ez délelőtt tizenegy órakor történt, s utána úgy éreztem, hogy az ünnepi hangulattal eltelítődve, nem kell elmennem az Astoriához, a Fidesz által szervezett ünnepségre. Azonban feleségem és tizenhárom éves kisfiam – aki büszkén lengetett egy saját maga által eskábált piros-fehér-zöld zászlót – útnak indultak. Én – megvallom: némi lelkiismeretfurdalással – itthon, Jókai utcai lakásunkban bibelődtem valami írással, amikor arra lettem figyelmes, hogy egy helikopter állandóan visszatérő

zúgása-berregése zökent ki gondolatmenetemből. Valahogy megéreztem a veszélyt, és mobiltelefonon megkérdeztem a fiamat, hol vannak, mert mégis utánuk megyek.

Aztán ahogy elindultam az utcán, rögtön láttam, hogy itt óriási baj lesz. Már a Podmaniczky utca és a Bajcsy Zsilinszky út sarkán terjengett a könnygáz szaga, s az utamat fekete ruhás, sisakos, műanyag pajzsos, tonfával és még egy csomó fegyverrel ellátott antropoloidok sorfala állta el. Állítólag rendőrök voltak. Nem hittem a szememnek.

Döbbenetemhez tudni kell, hogy én az úgynevezett „ifjúsági probléma” – valójában pedig a Kádár-rendszer rettegésének – kulminálásakor (hisz az ezerkilencszázötvenhatos forradalmat is a fiatalok robbantották ki), a hatvanas-hetvenes években szocializálódtam, s ez magyarázatul szolgálhat arra, hogy miért rándul össze a gyomrom ma is, ha rendőrt látok, pedig az elmúlt húsz évben igyekeztem leküzdeni magamban ezt az érzést. Nem állítom, hogy megszerettem volna őket, de beláttam, hogy afféle szükséges rosszként el kell viselnem egy olyan erőszak-szervezetet is, amely ugyan csak az esetek húsz-harminc százalékában áll mellettem, a többiben pedig az ellenségem, de hát valamiért ennek így kell lennie...

Most, amikor felidézem magamban ezeknek a fegyvertelen emberekre uszított, felfegyverzett és gyáva álca mögé bújtatott antropoloidoknak a képét – akikről eszembe jutnak azok a feketék is, akik egy március tizenötödikén, a Nemzeti Múzeum timpanonjában álltak fegyvereikkel, miközben a náluk még gyávább miniszterelnök gyermekek között vegyült el –, szinte még most is valószínűtlennek tűnik, hogy a fekete jelmez mögött emberi lények rejthöztek.

Az antropoloidok sorfala – mozgásszabadságomban korlátozva – meggátolt abban, hogy gyalog elinduljak a Bajcsy Zsilinszky úton az Astoria felé, s azt is láttam, hogy sorra érkeznek rendőrségi szállító járművek, amelyekből ugyanilyen lények tömege ömlik ki.

Jól ismerem a városnak ezt a részét, így kis mellékutcákön igyekeztem célpontomhoz, s közben láttam, hogy ezek az embervadászatra idomított lények minden mellékutcában ott vannak.

Az Astoriánál aztán meg is találtam feleségemet, kisfiamat és még néhány barátomat, akik nem akarták elhinni nekem, hogy rövidesen meg fognak támadni bennünket. Ők akkor még azt hitték, hogy egy politikai párt – a Fidesz – ünnepélyes megemlékezésén vannak, amelyet még csak megzavarni sem lehet egy demokratikus államban (a miénk, papírforma szerint, az volt). Pedig az én beszámolómon kívül is érzékelhették volna, hogy mi készül, hiszen az a helikopter (vagy egy másik?), amely engem is kiugrasztott otthonról, egy-

folytában ott körözött fölöttünk, s szemlátomást az ünnepség megzavarása volt a célja.

Aztán véget ért az ünnepi megemlékezés, és a hatalmas tömeg kezdett szétszéledni, ám a műsor moderátora – Rákay Philip, aki valószínűleg maga sem lehetett tisztában a helyzettel – csak annyi információval szolgált, hogy az „ajánlott útvonal” a Keleti pályaudvar és a Kálvin tér felé vezet.

Ugyanakkor az emberek közül sokan követelték, hogy kimehessenek a Kossuth térre, amit az akkori fősmasszer törvénytelen módon, úgynevezett „műveleti területté” nyilvánított, s vaskordonokkal véttetett körül. A tömegben röpcédulákat osztogattak, (szerintem elsősorban az állambiztonság provokatőrei voltak a terjesztők), s feleségem is azon volt, hogy menjünk ki a Kossuth térre, hisz jogunk van részt venni azon az állami ünnepségen, amelyen a hírek szerint sok ország képviselője is megjelenik. Őt és barátaimat könyörögve kértem, hogy inkább meneküljünk azon az úton, amelyiken én jöttem, ám ők egészen addig nem hittek nekem, amíg a távolban, a Károly körúton fel nem tűnt egy vízagyú, majd a Filmmúzeum felől a tömegbe nem rontott egy csapat lovas rendőr.

Be voltunk hát szorítva.

Az emberek először megdöbbenek a lovas rendőrök láttán, majd az ezerkilencszázötvenes évek terrorista erőszak szervezetének a nevét kezdték skandálni: „á-vé-há, á-vé-há, á-vé-há”.

A lovon ülők vad dühvel, kivont karddal támadtak ránk. Mellettem egy piros-fehér-zöld zászlót lobogtató embertől megijedt és meghökölt a rendőr ló, amelynek lovasa a kardjával azonnal lesújtott az ember felé, de nem találta el. Itt kell megjegyezni, hogy az úgynevezett „kardlapozás” – amit valaha úgy képzeltem, hogy az egykori, lóháton ülő „rendfenntartók” a megfigyelmezni kívánt egyed testi épségére ügyelve nem a kard élével, hanem a lapjával paskolták meg azt – nem létezik. Eufemizmus. Hisz már a kard markolatának kiképzéséből eredően sem lehet vele úgy lesújtani, hogy az áldozatot csak a lapja érje el.

Barátaink egy részétől elszakadtunk ugyan, de öten még együtt voltunk, s a többiek végre hinni kezdtek nekem, hogy csak a mellékutcákön menekülve, együtt maradva lehet esélyünk arra, hogy épségben jussunk haza. Feleségem azonban egyre erősködött, hogy ő márpedig ki akar menni a Kossuth térre, mert joga van ünnepelni. Az egyik mellékutcában oda is ment a sorfalat alkotó fekete lényekhez, és közölte velük mindezt. A hajam is égnek állt, de tudtam a feleségemről, hogy ritka elszánt, sőt erőszakos teremtés, s csak az járt a fejében, mit tegyek akkor, ha ütni kezdik. Legnagyobb meglepetésemre ez nem történt meg, amit csak azzal tudok magyarázni, hogy

megmagyarázhatatlanul bátor fellépése meglepetést keltett, s a lélegzetvételnyi szünet nekem pedig elég volt arra, hogy gyorsan elvonsozjam a helyszínről.

Elég az hozzá, hogy épségben hazaértünk, de közben hatalmas döbbenetek rázták meg a levegőt, amelyekből számunkra nyilvánvalónak tűnt, hogy – talán az ezerkilencszázötvenhatos „ruszlik” emlékére – ezek az újabb ávósok immár ágyúval is lövik az embereket. Aztán ott-hon kinyitottuk a televíziót, és azt láttuk, hogy a miniszterelnök a külföldi vendégekkel és más kiválasztott prominensekkel, a vaskordonokkal körülvett Kossuth téren, a Parlament előtt, „zárt körben” ünnepel, s a durranások egy tűzijátéktól származnak.

Soha nem hittem volna, hogy megtörténhet mindez. Miközben felfegyverzett vadállatok támadnak fegyvertelen emberekre, az ország miniszterelnöke tűzijátékot rendez a maga és meghívottjai szórakoztatására. Ennél megalázóbb esemény már nem is történhetett ezen a szörnyű napon.

Később a pribékek valami olyasmiről próbáltak hazudozni, hogy dehogyan akarták ők megzavarni a Fidesz nagygyűlését, csak hát a randalírozó „csőcselék” „tolták rá” mintegy véletlenül, valami rendőri tévedés folytán az ünneplőkre. Még ahhoz is volt merszük később, hogy bejátszanak a rádióba egy lehallgatott mobiltelefonos beszélgetést úgynevezett Gyík és Debil (?) fedőnevű ügynökeik között, ami arról szólt, hogy a derék provokátorok miként próbálják meg „ráhúzni” az állítólagosan randalírozó embereket (feltételezésem szerint ezek többsége is rendőrügynök volt) az ünneplő tömegre. Ezt pedig annak bizonyítékeként tálták, hogy a „csőcselék” milyen aljas szándékokkal próbálta meg kikényszeríteni a rendőrség jogos önvédelmét.

A miniszterelnöknek és sánta kutyáinak cinikus hazugságai ugyanolyan megalázóak voltak, mint az ominózus augusztus 20-i tűzijáték, amelynek emléke örökre belém égett.

Akkor visszagondoltam az ötven évvel azelőtt történetekre, meg arra a kilencéves kisfiúra, aki megérezte a körülötte zajló események hősiességét, abszurditását és szörnyű fájdalmit, de abban nem volt semmi, amit megalázónak lehetett volna mondani. Ez, most, mindennél rosszabb volt, mert azóta is arra gondolok, hogy vajon az én akkor még tizenhárom éves kisfiam – aki a maga eskábálta, nemzeti színű zászlajával a kezében úgy hitte, hogy a szüleivel ünnepelni indul – miként raktározta el magában mindezt. Azóta sem beszéltünk róla, mint ahogy apám sem beszélt nekem forradalmár múltjáról. Csakhogy a hallgatás okai egészen mások. Apám félt és féltett, én meg szégyeltem magam. Miért? Mert elhittem a családdal, hogy velem biztonságban érezhetik magukat.

Aztán, körülbelül egy héttel ezek után – amikor az egyik barátom fiát már felfegyverzetten, bünszövetkezetben elkövetett, államellenes felforgatással vádolva lecsukták (talán mondanom sem kell, hogy később felmentették), amikor a volt Magyar Rádió udvaráról még éppen csak hogy felmosták az ott megkínzott emberek vérért, és amikor még városunk főpolgármestere nem tüntette ki a főpribéket – furcsa találkozásnak voltam részese. Egy antropoid maszkja lehullott.

Egy fiatal, jóarcú, szimpatikus, rendőrtiszt főiskolát végzett rendőrrel találkoztam egy sörözőben, akit megkérdeztem, hogy miként vélekedik az elmúlt napok eseményeiről. Kiderült, hogy ő is ott volt az Alkotmány utca és a Bajcsy Zsilinszky út sarkánál az egységével, amikor fülhallgatóján azt az információt kapta, hogy a szomszéd utcában egy társukat megkésélték. Talán említenem sem kell: az információ hamis volt – hisz ha igaz lett volna, akkor máig erre az eseményre hivatkozna minden rendőrségi forrás –, ám az kiderül ebből, hogy a rendőri vezetők hamis információkkal próbálták nagyobb agresszivitásra serkenteni az embereiket.

Megkérdeztem a fiatal rendőrt, valószerűnek tart-e egy ilyen sérülést a sorfalba tömörült, pajzsos, gyakorlatilag páncélozott egység bármelyik tagján, amire ő csak meg-rándította a vállát. Aztán feltettem neki a kérdést, hogy tudja-e, ki fizeti őt a munkájáért. Rosszul tudta. Elmondtam neki, hogy az ő fizetése az én adóforintjaimból van, és ha én vagyok a „csőcselék”, akkor ő minek nevezné magát? Beszélgetésünk nagyjából itt ért véget.

Később sok szó esett az állítólagos rendőrök azonosítóinak hiányáról is, amire a főpribék egészen arcátlan módon azt találta mondani, hogy azok a „csőcselék” elleni, embert próbáló védekezés közben eshettek le. (Érdekes, hogy a sok ezernyi azonosító közül egyet sem talált senki Budapest utcáin.) A válasz tehát egy primitív emberhez méltó hazugság volt, de a számonkérés is naivnak érzem. Mert mi van akkor, ha az engem kínozó ember ruháján levő számot leolvashatom, mint egy számháborúban? Semmi! Erre ugyanezen év november negyedikén jöttem rá, amikor a Terror Háza felé igyekeztem a megemlékezésre, s korábbi tapasztalataimból okulva ismét a mellékutcákon jutottam a Hunyadi térhez, ahol egy rendőrnök öltözött és azonosító számmal ellátott valaki röhögve kérdezte a társát, hogy: „Figyelj már! Akkor most ki is vagyok én? A Horváth? És ő most hol van?”

Magyarul: a szám ugyan leolvasható, viszont az arcátlan erőszakszervezet maradéktalanul bizonyítani tudja, hogy a gazdája éppen akkor egészen máshol volt. Ügyes!

Ha fenti sorok azt a benyomást keltik, hogy az ezerkilencszázötvenhatos és kétezerhatos események közül én az utóbbiakat találok sokkal szegénylenebbnek, akkor azt hiszem: sikerült mindazt elmondanom, amit akartam.